

UOT 378.147

A.A.Əhədova

baş müəllim

Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universiteti
AZ 1000, Bakı ş., Üzeyir Hacıbəyli küçəsi, 68

FORTEPIANO SİNFİNDƏ MUSIQİ ƏSƏRLƏRİ ÜZƏRİNDƏ İŞİN PRİNSİPLƏRİ

Açar sözlər: ifanın məzmunluğu, emosional yanaşma, qavrama, ifadəlilik

Fortepiano sinfində təlimin əsas vəzifəsini tələbələrdə musiqiyə sevgi, musiqi əsərlərinə emosional yanaşma, onları parlaq qavrama və hərtərəfli musiqi hazırlığının həyata keçirilməsi təşkil edir. bununla yanaşı burada müvafiq pianoçuluq məsələləri də həll olunur ki, bütün bunlar tələbəyə müxtəlif üslublu və janrlı əsərləri bədii məzmununu açıqlayaraq ifa etməyə imkan verir.

A.A.Ахадова

ПРИНЦИПЫ РАБОТЫ НАД МУЗЫКАЛЬНЫМИ ПРОИЗВЕДЕНИЯМИ В КЛАССЕ ФОРТЕПИАНО

Ключевые слова: содержательность исполнения, эмоциональный подход, восприятие, выразительность

Основной задачей обучения в классе фортепиано является воспитание у студентов любви, эмоционального отношения к музыке, умения ярко воспринимать ее, а также их всестороннее музыкальное развитие. Вместе с тем здесь решаются и определенные пианистические задачи, что дает возможность студентам исполнять произведения различных жанров и стилей, раскрывая их художественное содержание.

A.A.Ahadova

PRINCIPLES OF WORK ON MUSICAL WORKS IN THE PIANO CLASS

Key words: the content of the performance, the emotional approach, the perception, the expressiveness

The main task of teaching in the piano class is to foster the students' love,

emotional attitude to music, the ability to clearly perceive it, as well as their all-round musical development. At the same time, certain pianistic tasks are solved here, which makes it possible for students to perform works of various genres and styles, revealing their artistic content.

Təhsil sistemində ali məktəb xüsusi yer tutur, çünki o, bilavasitə gəncləri əmək fəaliyyətinə hazırlayır, özü də bununla yanaşı onların hərtərəfli intellektual inkişafını təmin edir. Buna görə də ali məktəb qarşısında yüksək professional və mənəvi-əxlaqi potensiala malik olan mütəxəssislərin hazırlanması kimi mühüm vəzifə dayanır. Musiqi müəllimlərinin peşə hazırlığı məsələləri də günümüzün problem axarında həll olunmalıdır. Musiqi müəlliminin nəcür yetişdirilməsindən və sonralar öz peşə fəaliyyətini nəcür həyata keçirməsindən məktəblilərimizin mənəvi mədəniyyəti, tərbiyəsi və savad səviyyəsi əhəmiyyətli dərəcədə asılıdır.

Pedaqoji Universitetin musiqi fakültəsində təlim-tərbiyə prosesinin yüksək dinamikliyi və çoxamilliyi müəllimdən pedaqoji təsir vasitələrinin və metodlarının daima yenilənməsini və modelləşdirilməsini tələb edir. Burada tədris prosesinin özünəməxsusluğu ondan ibarətdir ki, müxtəlif təlim işi formalarının birləşməsi üçün şərait yaradılır və bunların vəzifələri öz əsasında vahidlik təşkil edir – kompetent və yaradıcı mütəxəssisin yetişdirilməsi.

Pedaqoji Universitetin musiqi fakültəsində tədris olunan hər bir fənn musiqi müəllimini hazırlığı işində onun həll etdiyi konkret məsələlərin özünəməxsusluğu ilə xarakterizə olunur. Tədris olunan bütün fənlər, o cümlədən də əsas alət (fortepiano) tələbələrin gələcəkdəki peşə fəaliyyətlərini uğurla həyata keçirilməsi üçün vacibdir. Burada qeyd etməliyik ki, orta məktəbdə çalışan musiqi müəlliminə bütöv bir kompleks praktiki bacarıq və vərdisləri tələb olunur, bunların sırasına həm üzdən oxuma, həm müşayiət bacarığı və s. daxildir. Lakin bunların həyata keçirilməsi yalnız möhkəm ümumi pianoçuluq ustalığı üzərində qurulur. Buna görə fortepiano dərslərinin metodiki cəhətdən daha da səmərəli keçirilməsi mühüm məsələlərdən biridir.

Fortepiano dərslərində hər əsər üzərində işin məqsədi, ilk növbədə, tələbənin yaradıcı potensialının açıqlanması, onun gözəllik dünyasına cəlb olunmasıdır. Lakin bununla yanaşı hər zaman müvafiq pianoçuluq məsələləri də həll olunmalıdır. Müəyyən bir əsər üzərində işin məqsədi – məzmunlu, parlaq, texniki cəhətdən mükəmməl ifadır. Bəs fortepiano sinfində əsərlər üzərində iş hansı prinsiplərə əsaslanaraq aparılmalıdır?

İlk öncə ifanın məzmunluğu prinsipini araşdıraq.

Fortepiano sinfində təlimin ümumi vəzifəsini tələbələrdə musiqiyə sevgi, musiqi əsərlərinə emosional yanaşma, onları parlaq qavrama və hərtərəfli musiqi hazırlığının həyata keçirilməsi təşkil edir ki, bütün bunlar müxtəlif

üslublu və janrlı əsərləri bədii məzmununu açıqlayaraq ifa etməyə imkan verir. Fortepiano ədəbiyyatının obrazlar dünyası son dərəcə genişdir: hər bir bədii cəhətdən zəngin musiqi əsəri təkrarsız məzmunla malikdir, ən sadədən çox əhəmiyyətli və dərinliyi ilə insanı fəth edənə qədər özünün obrazlar dairəsini açıqlayır.

Tələbə hər hansı bir əsəri ifa etdikdə onu başa düşməli, hər bir detalın ifadəlilik əhəmiyyətini dərk edərək, onu ifa etməyi bacarmalıdır, yəni öz çalğısı ilə onun bədii məzmununu açıqlamağı bacarmalıdır. Tələbədə musiqini buçür anlama bacarığını inkişaf etdirmək üçün müəllim müntəzəm olaraq bütün tədris dövründə bu istiqamətdə ciddi işləməlidir və hər zaman düşüncəsiz ifanın qarşısını almalıdır. İfa etdiyi əsərin tələbə tərəfindən anlanılmamasının səbəbi obrazlı məzmunun mürəkkəbliyində, musiqi inkişafının kifayət qədər yaxşı olmamasında, verilən əsərin əhvalının duya bilməməsi və onun xarakterik cəhətlərini görməməsində ola bilər. İstənilən halda müəllim müxtəlif yollarla tələbəyə kömək etməlidir. Bu yardımın səmərəliliyi əhəmiyyətli dərəcədə müəllimin özünün musiqi duyumunun dərinliyindən asılıdır.

Əgər əsər müəllimin fikrincə maraqsızdır və diqqətə layiq deyilsə, onda o, tələbəyə də heçnə öyrədə bilməz. Əsəri hər dəfə sanki yenidən qavramaq, bu musiqidən həzz almaq vacibdir. Yalnız fraqmentləri fortepianoda ifa edərək, əsərin xarakterini və ruhunu açıqlayaraq, tələbənin diqqətini ifadəlik detallarında cəmləyərək müəllim tələbə tərəfindən musiqinin dərinəndən anlamasına nail ola bilər. Bəzi tələblərlə işləmək çox rahat olur, iş sanki özü-özlüyündə alınır, digərləri ilə isə daha çox işləmək lazım olur. Lakin müəllim özü öyrənilən əsərin gözəlliyini hiss etmirsə, tələbə də onu yaxından duya bilməz və bununla da ifa cansız və formal olur.

Tədrisin ilkin dövründə tələbə ilə çox vaxt bu və ya digər pyesin məzmununu barəsində əsaslı surətdə söhbət etmək, demək olar ki, bütöv bir proqram yaratmaq lazım olur, xüsusilə də musiqi savadı kifayət qədər dolğun olmayan tələbələrlə. Sonralar bu həm lazım, həm də mümkün olmur. Tələbənin ümumi və musiqi inkişafının artması belə söhbətlərə yalnız bəzi istisna hallarda üz tutmağa imkan verir. Fortepianoda canlı çalğı göstərişləri ilə yanaşı müəllimin əsaslı və hərtərəfli qeydləri də tələbəyə musiqinin məzmununu anlamağa, bəstəkarın fikirlərini daha dərinəndən başa düşməyə, musiqinin özünəməxsusluğu və ifadəliliyini, əsərin xarakterik xüsusiyyətlərini hiss etməyə təkan verir.

Tələbənin imkanlarına, onun inkişafına söykənərək tələbə tərəfindən canlı, ifadəli, aydın və anlaşılın ifaya nail olunmalıdır. Bu məsələni istedadlı tələbələrlə daha asan həll etmək olur, çünki onlar üçün musiqi dili özünün doğma dilidir və müəllimdən sadəcə tələbəni bir qədər istiqamətləndirmək tələb olunur. Daha zəif tələbələrlə isə iş daha mürəkkəb olur, lakin yenə də tədrisi məsələlərinin həlli mümkündür. Bunun üçün musiqi əsərlərinin qavranılması

və dərk edilməsi üzərində iş daima, müntəzəm olaraq bütün tədris dövründə aparılmalıdır. Onda tələbə nəinki musiqinin gözəlliyini hiss etməyi bacarar, lakin musiqi obrazlarında ifadə olunan bədii məzmunu qavramağı öyrənər.

Əsərin daha dərinəndən dərk edilməsi üçün müəllim dərslərdə tələbəni bəstəkarın həyatından faktlarla, onun dünyagörüşü ilə, bütövlükdə yaradıcılığı ilə tanış etməlidir, müəllifin digər əsərləri ilə müqayisəli təhlil aparmalıdır. İş prosesində öyrənilən əsərin dinlənilməsini də təşkil etmək olar (CD-diskdə və yaxud İnternetdə), özüdə müxtəlif ifaçıların ifasında. Lakin tələbə bilməlidir ki, o dinlədiyi yazıları təqlid etməməlidir, özünün interpretasiya yolunu tapmalıdır, dinləmə yalnız əsərin daha parlaq qavranılması, obrazın “içinə daxil olması” üçün lazımdır. Buna görə dinləməni əsər üzərində işin əvvəlində yox, sonunda həyata keçirmək daha faydalıdır, yəni tələbənin öz ifaçılıq üslubu artıq müəyyənləşəndən sonra. İndi də əsər üzərində işin gedişatını araşdıraraq. Əsərlə tanışlıq – tələbə üçün çox vacib bir məqamdır. Çox vaxt əsər tələbəyə artıq tanışdır: digər tələbə-yoldaşlarının ifasından, konsert və ya disklərdən eşitdiklərindən və yaxud özünün fortepiano ədəbiyyatına öləri baxışından. Lakin tamamilən yeni, tanış olmayan əsər də ola bilər. Bu zaman əsərlə ilk tanışlıq xüsusi əhəmiyyət kəsb etməyə başlayır.

Əsəri bir-neçə dəfə bacırdığı kimi çaldıqda (bu tələbənin üzdən oxuma vərdişlərindən və ümumi musiqi inkişafından asılıdır), tələbə ümumi şəkildə onun musiqi məzmununu qavrayır, onun xarakterik cəhətlərini, formasını və s. Əgər tələbənin üzdən oxuma vərdişləri qənaətbəxş deyilsə, müəllimin özü tərəfindən əsərin ifası daha faydalı olar, özü də bu zaman müəllim tələbənin diqqətini əsərin ifadəlik xüsusiyyətlərində cəmləşdirməlidir. Daha hazırlıqlı tələbələr bunu özləri də edə bilər. Lakin hətta onların da qavrama proseslərini düzgün istiqamətləndirmək üçün müəllim əsərin xarakteri, əhvalı barəsində bir-neçə söz desə, ayrı-ayrı epizodları çalsın, tipik çətinlikləri göstərsə daha yaxşı olar. Belə iş üsulu çətin və tələbə üçün üslubuna və xarakterinə görə tamamilən yeni əsərlə tanışlıq vaxtı məsləhət bilinir. İlk təsəvvür nə qədər parlaq və dolğun olsa, o qədər sonrakı iş prosesinin konturları daha aydın olacaq və həll olunacaq yaradıcılıq məsələlərin anlanılması ilə keçəcəkdir. Əsərlə tanış olandan sonra tələbə əsəri hərtərəfli və əsaslı surətdə araşdırmalıdır. Savadlı, düşünülmüş araşdırma sonrakı düzgün işin gedişatının əsasını müəyyənləşdirir. Müxtəlif səviyyəli və istedadlı tələbələr üçün araşdırmaya sərf olunan vaxt müxtəlif olacaq, lakin istənilən halda işin bu ilkin mərhələsində səhlənkarlığa, səliqəsizliyə və diqqətsizliyə yol vermək olmaz.

Mətnə verilən bütün müəllif göstərişləri təfərruati ilə araşdırılmalıdır, tələbə əsərə qarşı diqqətli olmağı işin lap ilkin vaxtlarından öyrənməlidir və düzgün araşdırma vərdişlərini əldə etməlidir. Belə ki, əsəri əvvəl kiçik hissələrlə araşdırmaq, çətin yerləri daha çox işləmək, metroritmik dəqiqliyi gözləmək, mürəkkəb əsərlərdə hər əlin partiyasını ayrı-ayrılıqda öyrənmək və s.

lazımdır. Araşdırma zamanı səslənmə nisbətən güclü olmalıdır, nəinki sonra lazım olacaqdır. Bununla belə, bu mərhələdə hər nə qədər texniki məsələlər üzərində iş aparılsa da yenə də səslənmənin musiqi-ifaçılıq tərəfinə, heç olmazsa ümumi şəkildə fikir verilməlidir. Helə araşdırma mərhələsində tələbəni frazani dinləməyi, musiqinin inkişafını qavramağı öyrətmək vacibdir. Sözsüz ki, frazirovka üzərində daha dərin iş sonrakı mərhələdə baş verməlidir, lakin onun başlanğıcı burada qoyulmalıdır.

İşin bu mərhələsində lazım olan tempdə çalğıdan, dinamik nüanslardan, aqogikadan, pedallaşmadan və bir çox başqa şeylərdən hələ danışmaq olmaz. Lakin səslənmənin intonasiya və metroritmik dəqiqliyi, məndə göstərilən ştrixlərin tətbiq olunması, elementar frazirovka, harmonik əsasın eşidilməsi istənilən əsərin araşdırma mərhələsində mütləqdir. Burada olan fərq ondadır ki, bir halda belə işi tələbə özü müstəqil olaraq aparır, digər halda isə – müəllimin köməyi ilə. Sözsüz ki, tələbənin müstəqil iş aparma bacarığı birdən-birə özü-özlüyündə olmur, onu düzgün iş aparma vərdislərinə öyrətmək lazımdır.

Tələbənin diqqətini rahat applikatoranın düzgün seçiminə də yönəltmək vacibdir. Ona qarşı səhlənkər münasibət işi çətinləşdirir və uzadır. Əsərin araşdırılması mərhələsində çox vaxt düzgün applikatora istifadə olunmur, lakin sonralar onu dəyişdirmək də mümkündür. Araşdırma zamanı pedaldan istifadə üçün hər hansı bir dəqiq qaydalar da lazım deyil. Pedaldan istifadəni mətn tam dəqiq öyrəniləndən sonra tətbiq etmək lazımdır.

Ən vacib məsələlərdən biri – əzbər çalmadır ki, sərbəst, azad ifaya nail olmaq üçün bu vacib bir amildir. Bəs əzbər ifanı əsər üzərində işin əvvəlindən, yoxsa sonunda tələb etmək lazımdır? Bu məsələni hər müəllim özü bildiyi kimi həll edir. Bizim fikrimizcə tələbə əsəri ən əvvəldən əzbər çalmalıdır, bu əsər üzərində iş üçün çox rahat olar və sonda ifanın təbiiliyinə köməklik edir. Bununla belə, yaxşı və dəqiq araşdırılmamış əsərin əzbərlənməsi də pis nəticələr verə bilər. Əgər əsərin düzgün araşdırılması tələbə tərəfindən çətinliklə həyata keçirilirsə, onda erkən əzbərləməyə ehtiyatla yanaşmaq lazımdır. Xüsusi diqqətlə mürəkkəb, polifonik əsərin araşdırılması və öyrənilməsinə yanaşmaq lazımdır. Əsərin dərin, düşünülmüş öyrənilməsi, detallara qarşı dəqiqlik əzbər ifa ilə notla ifanın birgə istifadəsini tələb edir. Tələbə də bunu bilməlidir.

Əgər tələbə yaxşı yaddaşa malikdirsə, çox vaxt araşdırma prosesində o xeyli şeyləri yadda saxlayır. Düzgün araşdırılmış əsəri dərhal əzbərləmək lazımdır, əsər özü-özlüyündə yadda qalsın deyərə sonraya saxlamaq olmaz. Çox saylı və adətən formal, düşüncəsiz təkrarlarla əldə olunan əsərin mexaniki əzbərlənməsi əsasən motor yaddaşı üzərində qurulmuşdur. Lakin imtahanda və ya konsertdə ifa zamanı həyacan ucbadından tələbə bildiklərini unuda bilər. Bundan əlavə, bu cür iş üsulu mənasızdır və böyük vaxt itkisinə səbəb olur. Motor yaddaş lazımdır, lakin yalnız fəal, düşünülmüş əzbərlənmənin əlavə amili kimi. Əzbərləməni əvvəl kiçik və nisbətən böyük hissələrin asta tempdə, sonra

onları daha iri hissələrə birləşdirilməsi və ən sonda bütün əsərin asta tempdə öyrənilməsi yolu ilə aparmaq lazımdır. Belə ifa tələbə tərəfindən yaxşı mənimsənilməli və yaddaşda saxlanılmalıdır.

Tələbədə əsəri tam olaraq eşitmək və onu ifa etmək qabiliyyətinin tərbiyəsi tədrisin mühüm hissəsini təşkil edir. İfanın tamlığını təmin edən vacib amillərdən biri əsərdə ümumi inkişaf xəttinin hiss edilməsidir. Ayrılıqda hər bir frazada melodiya dayaq səsinə axdığı kimi, bütövlükdə əsərdə də inkişaf özünün zirvəsinə yönəlir. Tələbə bunu bilməli və hiss etməlidir.

Yuxarıda deyilənlərdən belə nəticə çıxarmaq olar ki, yeni əsərin öyrənilməsi zamanı tələbə onu bir-neçə dəfə tam çalaraq onunla tanış olmalıdır, sonra musiqi mətnini tam təfərruatları ilə araşdırmalıdır, daha sonra ayrı-ayrı əsas ifaçılıq məsələlərinin həlli üzərində işləməlidir, diqqətini musiqi parçasının müxtəlif elementlərinə yönəldməli və, nəhayət, bədii obrazın tam olaraq dolğun açıqlanmasına çalışmalıdır. Beləliklə, tələbə tam bütövdən başlayaraq, sonra müxtəlif fərdi məsələləri həll edərək, sonda yenə də ümumi ifaçılıq ideyasının yeni səviyyədə təcəssümünə qayıdır.

ƏDƏBİYYAT

1. M.R.Dadaşeva. Musiqi müəlliminin hazırlığının metodikası. Bakı, 2010
2. O.M.Rəcəbov, G.Ə.Məmmədova. Pedaqoji təmayüllü orta ixtisas və ali məktəblərdə musiqi tədrisinin metodikası. Bakı, 2009
3. К.Леймер, В.Гизекинг. Обучение игре на фортепиано. Санкт-Петербург, 2009
4. Н.Любомудрова. Методика обучения игре на фортепиано. Москва, 1982
5. А.А.Шмидт-Шкловская. О воспитании пианистических навыков. Санкт-Петербург, 2015

Məqalənin redaksiyaya daxil olma tarixi: 18.04.2018

Məqalənin təkrar işlənməyə göndərilmə tarixi: 20.05.2018

Məqalənin çapa qəbul olunma tarixi: 05.07.2018

Məqaləni çapa tövsiyə edən sahə redaktorunun (və ya üzvünün) adı: pedaqogika üzrə elmlər doktoru, professor Oqtay Rəcəbov

ADPU-nun Elmi Şurasının 15 aprel 2016-cı il tarixli 15 sayılı qərarı ilə çap olunur.